

Verkiezingsprogramma

D66 Etten-Leur

2018 – 2022

**Energie in
vooruitgang**

Inhoud

	pagina
1. Voorwoord lijsttrekker	1
2. De vijf richtingwijzers van D66	2
3. Bestuur en dienstverlening	4
4. Wonen	10
5. Leven	17

Voorwoord van onze lijsttrekker

Voor u ligt ons verkiezingsprogramma voor de raadsperiode 2018-2022. D66 kiest voor de energie in de vooruitgang, vooruitgang in duurzaamheid, vooruitgang in een goed sociaal systeem, waarbij zij die dat nodig hebben de hulp krijgen die zij nodig hebben. Vooruitgang ook in een veilige woon en werkomgeving, maar vooral ook een samenleving waar we het samen doen!

De afgelopen periode heeft D66 laten zien bestuurlijke verantwoordelijk te willen en kunnen dragen. Samen met het APB en het CDA hebben we gewerkt aan het uitvoeren van het raadsprogramma 2014-2018 en dat hebben we samen met onze inwoners, organisaties, ondernemers, onderwijs en ander overheden (5 O's) ook voor elkaar gekregen.

We hebben gewerkt aan stappen voorwaarts op het gebied van klimaat en duurzaamheid, we hebben gewerkt aan het behoud van het goede sociale systeem, aan een goed beleid op het gebied van sport, cultuur en recreatie. Kortom we hebben gedaan wat we de kiezers hebben beloofd.

Een deels nieuwe ploeg staat klaar en ik ben als lijsttrekker trots om deze ploeg aan te mogen voeren. Uiteraard hoop ik dat het verkiezingsresultaat leidt tot een nieuwe periode van bestuursverantwoordelijkheid, maar het woord is aan u als kiezer.

D66 in Etten-Leur staat voor het luisteren naar onze inwoners, ondernemers, organisaties en onderwijs, samen kunnen en willen we Etten-Leur mooier, duurzamer, veiliger en aantrekkelijker maken. Als de kiezers ons die ruimte geeft, dan zullen wij hen niet teleurstellen. Onze ploeg is er klaar voor. Samen met u maken we er weer een mooie periode van. Samen staan we sterk en samen kunnen we een grote stap voorwaarts maken.

Kies voor duurzaam, voor sociaal, voor liberaal en vooral voor optimisme.

Kies D66 Etten -Leur!

Ron Dujardin

Lijsttrekker D66 Etten-Leur.

1. De 5 richtingwijzers van D66

1. Vertrouw op de eigen kracht van mensen
2. Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving
3. Denk en handel internationaal
4. Beloon prestatie en deel de welvaart
5. Koester de grondrechten en gedeelde waarden

Het kompas van D66 zijn vijf richtingwijzers die kort en bondig de uitgangspunten van onze partij aangeven. Deze vertalen wij in de gemeenteraad naar ons lokale en regionale handelen.

1. Vertrouw op de eigen kracht van mensen

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Daarom zien we de toekomst met optimisme tegemoet. Mensen zijn zo creatief dat ze steeds opnieuw zelf oplossingen vinden. Wij willen dat de overheid deze kracht, vindingrijkheid en creativiteit van mensen ondersteunt en ruimte geeft. De sleutel voor verandering ligt bij mensen zelf. Wij willen dat de overheid daarbij aansluit. Wat mensen voor zichzelf en anderen kunnen doen is veel belangrijker en effectiever dan wat de overheid kan doen.

2. Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving

Wij willen de wereld om ons heen tegemoet treden met respect en mededogen. Dat geldt voor de mensen om ons heen en voor onze omgeving. De aarde is niet van ons en dus geen gebruiksartikel. We willen stoppen met het uitputten en vervuilen van onze leefomgeving. We willen dat in de discussie over natuur en milieu niet het behoud, maar de aantasting van natuur en milieu beargumenteerd wordt.

3. Denk en handel internationaal

Samenlevingen zijn op steeds meer verschillende manieren met elkaar verbonden. Wij staan open voor de gehele wereld en sluiten niemand uit. Bij alles wat we doen vragen we ons steeds af welke effecten dat heeft op anderen in deze wereld. Wij onderkennen dat Europa steeds meer ons binnenland wordt. Internationale samenwerking en economische vooruitgang zijn de sleutels naar een wereld met minder oorlog en conflicten. Daarbij handelen wij steeds pragmatisch, nuchter en op basis van feiten.

4. Beloon prestatie en deel de welvaart

Mensen zijn niet gelijk, wèl gelijkwaardig. Mensen zijn verschillend en wij willen dat de overheid ruimte laat voor die verschillen. Wij streven naar economische zelfstandigheid voor zoveel mogelijk mensen en vinden dat mensen die uitmuntend presteren daarvoor een beloning verdienen. Wij willen een dynamische, open samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om zijn eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen. Wij vinden het vanzelfsprekend om welvaart met elkaar te delen. We willen dat zoveel mogelijk mensen meedoen in het maatschappelijk en economisch proces, want daar worden we allemaal beter van. Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

5. Koester de grondrechten en gedeelde waarden

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvattingen, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst. Lichamelijke integriteit, geweldloze oplossing van belangenconflicten en een respectvol gehanteerde vrijheid van meningsvorming en uiting, inclusief respect voor onze democratische rechtsstaat, zijn voor ons centrale waarden. Die waarden zijn universeel en zonder meer bovengeschiedt. Wij beschermen de grondrechten van onszelf en anderen.

Richtingwijzers vertaald naar ons lokale handelen

D66 is een pragmatische, liberale partij, vanuit een sociaal perspectief. Sociaal, want waar nodig moeten mensen voor elkaar kunnen zorgen. Liberaal, omdat wij het individu centraal stellen. We vertrouwen erop, dat ieder mens verantwoordelijkheid op zich kan en zal nemen. Mensen moeten de vrijheid hebben om zelf hun eigen leven te bepalen, rekening houdend met anderen.

Vanuit ons liberale en sociale gedachtegoed moeten mensen die dreigen uit te vallen en niet meer mee kunnen geholpen worden om op een voor hen passende manier deel te kunnen nemen aan de maatschappij. Dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Essentieel voor de ontwikkeling van het individu is onderwijs. Onderwijs legt de basis voor een onafhankelijk individu, dat in staat is om weloverwogen keuzes te maken.

D66 is een toekomstgerichte partij die duurzaamheid als een belangrijk thema heeft. Dat is een verplichting naar de toekomstige generaties. Zowel sociaal als ook economisch en ecologisch streven wij naar een beter leefmilieu. Dat vereist het verduurzamen van de economie, bijvoorbeeld met nieuwe samenwerkingsvormen, technische innovatie en sociale maatregelen. Ook hoe we omgaan met de ander is belangrijk voor de toekomst, bijvoorbeeld door nog meer uit te gaan van de kracht van de inwoner, de ondernemer, of de organisatie. Dat alles met inachtneming van een gezonde gemeentelijke begroting.

Verbinding en samenwerking; de 5 O's

In dit programma worden de uitgangspunten van D66 naar de situatie van Etten-Leur verder uitgewerkt. In dit programma wordt aangegeven wat we belangrijk vinden en hoe we dat willen vertalen in beleid of uitvoering van beleid.

De manier waarop wij dat willen doen is in goede verbinding en samenwerking met:

- **o**nze inwoners;
- **o**rganisaties en verenigingen;
- **o**ndernemers;
- **o**nderwijs;
- en andere **o**verheden.

Deze partijen korten we af als de "5 O's".

2. Bestuur en dienstverlening

Gemeenteraad | College van B&W | Publieksdienstverlening | Dienstverlening aan derden | Regionale samenwerking | Financiën

Te behalen doelstellingen in de komende periode:

1. Een groeiend vertrouwen in de gemeente door versterken van openheid, transparantie en aanspreekbaarheid van de gemeentelijke organisatie.
2. Vergroten van de democratische legitimiteit en controleerbaarheid van regionale samenwerkingsverbanden.
3. Een sluitende (meerjaren) begroting, met accent op beheersbaar houden en indien mogelijk verlagen van de lasten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Doelstelling

1. Een groeiend vertrouwen in de gemeente door versterken van openheid, transparantie en aanspreekbaarheid van de gemeentelijke organisatie.

Vertrouw op de eigen kracht van mensen

Wat mensen voor zichzelf en anderen kunnen doen is veel belangrijker en effectiever dan wat de overheid kan doen. D66 Etten-Leur vindt dat de gemeente ruimte en vertrouwen moet geven aan mensen die zelf het initiatief kunnen en willen nemen (bijvoorbeeld bij het organiseren van langdurige zorg, energievoorziening of een bouwplan). Daarom streeft D66 al vijftig jaar naar vernieuwing van politieke spelregels en nieuwe vormen van participatie, met meer invloed voor mensen. Want vertrouwen wordt verkregen door vertrouwen te geven.

D66 Etten-Leur vindt dat de gemeente een faciliterende houding dient te hebben richting mensen die zichzelf kunnen redden en een faciliterende, dienstverlenende houding richting mensen die dat niet of onvoldoende kunnen.

D66 Etten-Leur staat voor vermindering van regels en voor een strengere handhaving van geaccepteerde bestaande regels en voorschriften. Het eventueel weghalen van onnodige regelgeving kan leiden tot meer ideeën uit de samenleving, het onderwijs en het bedrijfsleven. Hierbij past een positieve grondhouding; niet denken vanuit wat niet kan, maar denken in ambitie en kansen.

Ruimte en vertrouwen geven bij een maatschappelijk initiatief

De initiatieven en ideeën van inwoners, organisaties en verenigingen, ondernemers en onderwijs krijgen volop de ruimte. De gemeente kan een initiatief dan faciliteren, stimuleren of ondersteunen. Dit betekent voor college, raad en gemeentelijke organisatie dat zij moeten durven loslaten. Zij dienen ruimte te geven en waar nodig voor verbinding te zorgen.

Ruimte bieden aan nieuwe vormen van participatie

Meer contacten van het gemeentebestuur (zowel de raad als het college) met de Etten-Leurse samenleving draagt bij aan verbetering van de democratie. Laagdrempeligheid, openheid en begrijpelijke taal zijn belangrijke voorwaarden voor het effectief functioneren van de ambtelijke organisatie en het gemeentebestuur.

Voor samenwerking van de gemeente met de 5 O's kan blijvend geëxperimenteerd worden, om met meer of andere partijen in contact te komen. Hierbij is het bereiken van de 'zwijgende meerderheid' van groot belang voor de representativiteit van de besluitvorming door de raad of het college.

Gedacht wordt aan de invoering van een jaarlijkse 'verantwoordingsdag'. Op zo'n dag gaat het college op een actieve manier in gesprek met de samenleving van Etten-Leur over de gevolgen van genomen besluiten.

Onze inwoners, ondernemers, organisaties, verenigingen en onderwijs en andere overheden oprecht betrekken bij het opstellen en uitvoeren van beleid

D66 Etten-Leur vindt dat de raad en het college in de periode 2018-2022 op een actieve manier in dialoog moeten gaan over wensen, verwachtingen en ideeën die leven in de samenleving. Deze dialoog dient gevoerd te worden met de 5 O's. Dit betekent dat de raad en het college vóór het begin van een formeel plan-, of besluitvormingsproces in gesprek gaan met belanghebbenden over initiatieven van gemeente, of initiatieven uit de samenleving. Ook van initiatiefnemers verwachten wij dat zij in een vroegtijdig stadium met belanghebbenden in gesprek gaan. Dit kan leiden tot betere en meer gedragen plannen. Ook over de toekomstplannen voor Etten-Leur en de regio dient op juiste wijze de dialoog gevoerd te worden. De gemeente luistert naar mensen en is aanspreekbaar.

D66 Etten-Leur hecht veel waarde aan de kaderstellende rol van de gemeenteraad. De Raad is immers het democratisch gekozen orgaan. Daarom wil D66 Etten-Leur nadrukkelijke betrokkenheid van de 5 O's bij besluitvorming over kaderstellend beleid. Dit geldt ook bij het eventueel heroverwegen van gedelegeerde taken van de raad aan het college.

De huidige vergaderlocatie van de raad, de Van Goghkerk, vindt D66 Etten-Leur niet optimaal. Wij zullen ons de komende periode inzetten voor een betere vergaderlocatie die goed toegankelijk is voor alle inwoners, met goede digitale voorzieningen en met een geschikte inrichting voor zowel raadsleden als belangstellenden.

Eigen kracht van jongeren

Verbinding van de gemeente met jongeren verdient extra aandacht. Het versterken van de eigen kracht van jongeren is belangrijk. De werkgroep Jeugd en Politiek is een voorbeeld hoe de jeugd beter betrokken wordt bij besluitvorming van de gemeente. De betrokkenheid en participatie van de jongeren bij ontwikkelingen in de gemeente of hun buurt willen wij verder vergroten.

Wijkgericht werken versterken

Het succes van wijkgericht werken moet verder ontwikkeld worden. Raads- en themabijeenkomsten kunnen in de wijken plaatsvinden, zodat bij de inwoners meer aandacht voor het raadswerk kan ontstaan en zij sneller in contact kunnen komen met de raadsleden. Ook een maandelijks open spreekuur (op de koffie bij college- of raadsleden) kan een goede vorm zijn.

De gemeente stimuleert en faciliteert wijken en buurten, zo nodig ook financieel, om hen in hun kracht te zetten en ruimte te creëren voor zeggenschap en eigen initiatieven.

Verder verbeteren van dienstverlening aan inwoners, bezoekers, ondernemers, verenigingen en organisaties door deze klantgericht in te richten en uit te voeren.

D66 Etten-Leur vindt een goede dienstverlening belangrijk. Communicatie en voorlichting zijn een belangrijk onderdeel van de dienstverlening. D66 wil de overheid toegankelijker en transparanter maken voor mensen en bedrijven. De gemeente dient uitnodigend, oplossingsgericht en actief te communiceren, altijd denkend en handelend vanuit de doelgroep waartoe de dienstverlening is bedoeld.

Voor D66 Etten-Leur is het een vanzelfsprekendheid dat de communicatie met iedereen goed verloopt, begrijpelijk en tijdig en afgestemd is op de behoeften en verwachtingen van de verschillende inwoners, organisaties en ondernemers. Dubbele, onnodige vragen om informatie dienen voorkomen te worden. We gaan uit van maatwerk en een meedenkende houding, zonder dat het tot willekeur leidt.

De dienstverlening is niet alleen digitaal, integendeel. Per situatie wordt bezien wat het beste is voor de kwaliteit van dienstverlening; digitaal, telefonisch, schriftelijk of persoonlijk contact. Bij de verdere ontwikkeling van digitale dienstverlening dient Etten-Leur aan te sluiten bij de landelijke en internationale ontwikkelingen, maar hoeft niet per se koploper te zijn. Een digitaal dienstverleningssysteem dient altijd gebruiksvriendelijk en klantgericht te zijn. Mensen die moeite hebben met de digitalisering (bijvoorbeeld digi- en analfabeten) dienen ondersteund te worden door de gemeente bij haar dienstverlening.

Transparantie en privacy

D66 hecht grote waarde aan transparantie in het gebruik van persoonlijke gegevens. Door invoering van de landelijke Wet Open Overheid gaat voor bepaalde overheidsinformatie actieve openbaarmaking gelden. En bepaalde informatie wordt voor iedereen toegankelijk.

Door digitalisering komt onze privacy onder druk te staan. Bedrijven en overheid willen steeds meer van ons weten en over ons registreren. Alleen gegevens die strikt noodzakelijk zijn voor het doel dienen gevraagd te worden. Hierbij dienen landelijke en Europese wetgeving gevolgd te worden. D66 Etten-Leur wil dat de gemeentelijke organisatie, samen met andere partijen, er alles aan doet om deze transparantie te garanderen, bijvoorbeeld via de landelijke website www.wiekrijgtmijngegevens.nl.

Doelstelling

2. Vergroten van democratische legitimiteit en controleerbaarheid van regionale samenwerkingsverbanden.

Denk en handel regionaal

De gemeente moet zich meer gaan organiseren op de schaal waarop maatschappelijke problemen zich voordoen. Dit zonder de autonomie van de gemeente geweld aan te doen. Veel sociale, economische en ruimtelijke ontwikkelingen vinden eerder plaats op regionale schaal dan op gemeentelijke schaal. Dat is ook te zien bij maatschappelijke organisaties en bedrijven op het terrein van zorg, welzijn en onderwijs die steeds vaker regionaal actief zijn.

D66 Etten-Leur kiest voor een sterke regio, door:

- ruimte te geven aan experimenten;
- het innovatiebeleid meer te richten op de regionale netwerken;
- de verbindingen tussen en binnen de regio waar nodig te verbeteren, zoals bijvoorbeeld het openbaar vervoer.

Regionale samenwerking; kwaliteit, kostenefficiency en duurzaamheid

D66 is voorstander van het komen tot efficiënt en doelmatig bestuur van de gemeente met draagvlak onder de inwoners. D66 Etten-Leur streeft hiervoor (sub)regionale samenwerking na, om bestuurlijk zelfstandig en sterk te blijven. Dit vereist een actieve houding over mogelijke toekomstscenario's, met als doel een krachtig financieel gezonde gemeente met ruimte voor haar inwoners, organisaties, ondernemers, onderwijs en verenigingen te creëren.

Deelname aan verbonden partijen en samenwerkingsverbanden dient tot doel: een verhoging van de kwaliteit, en verbetering van kostenefficiency en duurzaamheid.

Voor de uitvoerende taken streeft D66 Etten-Leur naar een primaire samenwerking binnen de zogenaamde 'D6-gemeenten' (Etten-Leur, Moerdijk, Halderberge, Roosendaal, Rucphen en Zundert). Deze gemeenten hebben onderling een goede aansluiting bij hun maatschappelijke opgaven en taken.

Dit betekent niet dat bij elk onderwerp samengewerkt dient te worden met alle 6 gemeenten gezamenlijk. Door allianties voor uitvoerende taken te beperken binnen deze gemeenten, wordt de overzichtelijkheid en transparantie van de samenwerkingsvormen wel bevorderd. Dat dit voordelen oplevert wordt gesteund door de toenemende tevredenheid over gemeentelijke diensten.

Samenwerking buiten de D6-gemeenten wordt door D66 Etten-Leur niet uitgesloten. Dit geldt vooral voor de meer strategische onderwerpen, bijvoorbeeld op het gebied van energie, woningbouw, bedrijventerreinen en natuurontwikkeling. Denk hierbij aan de stedelijke samenwerking tussen Breda, Oosterhout en Etten-Leur.

Versterken van de regionale democratie

De raad dient voldoende sturings- en controlemogelijkheden te hebben om mede gestalte te geven aan regionale samenwerking. Het regionale platform, waar portefeuillehouders verantwoording afleggen aan regionale raadsleden, dient tenminste gehandhaafd te blijven.

De meeste regionale regelingen staan op te grote afstand van de gemeenteraden en hebben onvoldoende bestuurlijke en democratische inbedding en politieke controle. D66 Etten-Leur bepleit daarom dat de taken van de regionale samenwerkingsverbanden worden behartigd door een betere regionale democratische vorm, waarbij de raadsleden meer zeggenschap en invloed krijgen op de regionale besluitvorming. Onze gemeenteraad moet zijn controlerende rol goed kunnen vervullen met een mogelijkheid om in te grijpen. Daarmee kan ook worden gewaarborgd dat de regio dichtbij de mensen aanwezig en herkenbaar blijft.

Het college bewaakt de kaders actief. Binnen de samenwerkingsverbanden zal toezicht gehouden worden op efficiency, effectiviteit, kosten naar prestatie, en verdeling van de voordelen naar evenredigheid. Als hier geen sprake meer van is, dient de raad de mogelijkheid te hebben om de samenwerking te staken, of anders vorm te geven.

D66 Etten-Leur staat open voor experimenten met nieuwe manieren van inspraak, door ons niet te beperken tot de gemeentegrenzen maar door maatschappelijke opgaven centraal te stellen. De gemeente en ook organisaties, verenigingen en ondernemers kunnen hierin een rol spelen, zolang de democratische legitimiteit maar geborgd blijft.

D66 wil samen met andere overheden in de regio optrekken om inwonersinitiatieven te bevorderen en te ondersteunen, binnen de wettelijke grenzen. Regionale energiecoöperaties (windmolens, zonnepaneelparken) of zorgvoorzieningen kunnen hier een voorbeeld van zijn. Een goede regionale communicatie en betrokkenheid van onderwijsinstellingen, ondernemers, organisaties en inwoners is hierbij van groot belang. Voor onderlinge verbinding op regionale schaal zal meer geïnvesteerd moeten worden in de regionale communicatie.

Doelstelling

3. Een sluitende (meerjaren) begroting met accent op beheersbaar houden en indien mogelijk verlagen van de lasten.

Financiën

De gemeente Etten-Leur biedt inzicht in haar financiële situatie door de (digitale) Begroting 'in één oogopslag'. D66 Etten-Leur ziet graag dat deze vorm wordt doorontwikkeld, omdat deze wijze van presenteren de begroting toegankelijk en inzichtelijk maakt voor iedereen. Deze vorm kan ook een betere rol vervullen bij de democratische, eventueel wijkgerichte, besluitvorming over de begroting. D66 Etten-Leur streeft een gezonde financiële positie van de gemeente na. Alle diensten en leges dienen zoveel mogelijk kostendekkend te zijn, waarbij de kosten voor onze O's zo laag mogelijk worden gehouden.

Vastgoed

Er is in de afgelopen periode al een behoorlijke stap gezet in het terugdringen van het gemeentelijk vastgoed. D66 Etten-Leur is voorstander van het terugdringen van gemeentelijk vastgoed tot alleen die (maatschappelijke)gebouwen die noodzakelijk zijn. Aangezien de Van Goghkerk door D66 niet als een optimale vergaderlocatie voor de raad ziet, zien we mogelijkheden voor het overdragen van de Van Goghkerk. Maatschappelijke organisaties en sportverenigingen die vastgoed van de gemeente overgenomen hebben, hebben een onderhoudsplicht en dienen daarvoor gelden te reserveren voor de toekomst. Meer vrijheid voor het gebruik kan wat ons betreft hier tegenover staan.

Kwaliteit en kwantiteit

Het zijn van de voordeligste gemeente is niet een doel op zich, maar wel nastrevenswaardig. D66 Etten-Leur hecht veel waarde aan de kwaliteit van onder meer de dienstverlening en de kwaliteit van het openbare gebied en maatschappelijk vastgoed. Daarom sluiten we eventuele verhoging van lokale belastingen niet uit. Ook al is het economische tij positief, toch dient het grondbeleid de komende jaren voorzichtig en realistisch te blijven. Nagegaan dient te worden wat de gemeente en wat anderen kunnen doen om de maatschappelijke doelstellingen te kunnen bereiken. Bij aanbestedingen wil D66 Etten-leur uit blijven gaan van de EMVI-methode (Economisch Meest Voordelige Inschrijving) waarbij de goedkoopste inschrijver niet altijd de winnaar is, maar kwaliteit en duurzaamheid (sociaal, economisch, maatschappelijk) ook een belangrijke rol spelen. D66 is een voorstander om bij een gelijkwaardig aanbod, zoveel mogelijk gebruik te maken van regionale/lokale aannemers.

Duurzaam inkopen blijft het beleid. Echter de uitvoering van dit beleid kan aangescherpt worden, zodat daadwerkelijk aan de criteria voldaan wordt. Indien nodig zullen we aansturen op verduidelijking en verbetering van de criteria.

Riolering

D66 Etten-Leur is voorstander van het behoud van kostendekkendheid van rioolheffing. Eventuele meevallers dienen dus in korting op de rioolheffing gebracht te worden.

Lokaal belastinggeld

Wie moet betalen, moet ook kunnen meebepalen. Daarom is D66 voorstander dat de gemeente financieel minder afhankelijk wordt van het rijk, via een verschuiving vanuit de inkomstenbelasting naar gemeentelijke belastingen. Dat geeft gemeenten meer armslag om eigen keuzes te maken en inwoners meer belang om iets te vinden van die keuzes. Dit draagt bij aan ons ideaal dat mensen zelf meebeslissen over de keuzes die hun levens raken.

De financiering van de gemeenten moet versimpeld worden met meer mogelijkheden voor de lokale democratie. Dit maakt het voor mensen inzichtelijker waar hun belastinggeld naartoe gaat, en kunnen zij gemeentebestuurders gericht om verantwoording vragen.

Daar waar mogelijk zullen wij aandringen om dit landelijk op de agenda te zetten, omdat de regering hierover gaat en gaat experimenten op dit gebied niet uit de weg.

3. Wonen

Ruimtelijke ordening(omgevingsvisie) | Duurzaamheid (Energietransitie, milieu en natuur) | Bouwen | Mobiliteit | Veiligheid | Openbaar gebied | Buitengebied | Afval |

Te behalen Doelstellingen:

1. Een duurzame samenleving in Etten-Leur.
2. Bouwen en wonen naar behoefte.
3. Een veilige woon-, werk- en leefomgeving.
4. Een schoon en kwalitatief goed onderhouden openbaar en buitengebied.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingsvisie en Omgevingsplan voor een duurzame samenleving

De periode 2018-2022 staat in het teken van de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan. De Omgevingsvisie omschrijft de wensen en ambities van de leefomgeving in Etten-Leur, en is als het ware de toekomstvisie voor Etten-Leur. De visie komt tot stand in samenwerking met de 5 O's. Hiermee is de gemeente in 2017 al gestart.

De Omgevingsvisie geeft de kaders aan voor het omgevingsplan. Bestaande bestemmingsplannen worden omgevormd tot één Omgevingsplan voor de hele gemeente. Binnen het Omgevingsplan is er ruimte voor deelplannen voor gebieden met eigen kenmerken, bijvoorbeeld voor het buitengebied of bedrijventerreinen. D66 is voorstander van ruime kaders waarbinnen voldoende ruimte is voor initiatieven en ontwikkeling vanuit de samenleving.

Uitgangspunt is een leefomgeving waarin het goed wonen, werken en recreëren is. We kunnen dit niet zonder afspraken te maken met de gemeenten om ons heen. D66 Etten-Leur vindt dat we in goed overleg met onze buurgemeenten afspraken moeten maken over mobiliteit, economie en duurzaamheid. Hieronder verstaan we energietransitie (opwekken en zuinig omgaan met energie), milieu, circulaire economie en natuurontwikkeling, maar ook duurzame inzetbaarheid van mensen.

Doelstelling

1. Een duurzame samenleving in Etten-Leur.

Etten-Leur energieneutraal in 2040

D66 Etten-Leur heeft duurzaamheid hoog in het vaandel staan. Wij streven naar een duurzame gemeente en samenleving. Samen met inwoners en bedrijven kan duurzaamheid binnen onze gemeente naar een hoger niveau getild worden. Dat doen wij met oog op de juiste balans tussen de mens (sociaal), de aarde (ecologie) en de economie. Een juiste afweging met alle relevante partijen levert op de lange termijn uiteindelijk een duurzame oplossing voor al deze partijen.

D66 Etten-Leur vindt dat in de komende jaren hier extra geïnvesteerd moet worden met als doel: energieneutraal in 2040.

Verduurzamen van de bestaande bebouwing en duurzame nieuwbouw

D66 Etten-Leur streeft naar een energieneutrale woningvoorraad in 2040. Bij nieuwbouw dus geen gasaansluitingen meer en streven naar een zelfvoorzienende energiehuishouding. De duurzame wijk De Streek zal in de komende jaren afgebouwd worden en als voorbeeld dienen voor de overige nieuwbouw.

Een grote opgave is het energieneutraal maken van de bestaande bebouwing, Samenwerking met initiatieven van bedrijven, organisaties en inwoners is noodzakelijk om dit doel te behalen. Een belangrijke rol ligt hier ook voor de woonstichting om de huurwoningen beter te isoleren en energieopwekking mogelijk te maken. In de prestatieafspraken moeten hiervoor heldere doelen worden geformuleerd.

Om particulieren te stimuleren tot het nemen van duurzaamheidsmaatregelen (zoals bijvoorbeeld isolatie en opwekking duurzame energie) wordt samengewerkt met de energiecoöperatie Duursaam Etten-Leur en eventuele andere partijen die op dit gebied een rol kunnen spelen. D66 Etten-Leur wil met een 'duurzaamheidslening' of andere stimuleringsmaatregelen een extra stimulans geven om het particulier bezit te verduurzamen. Nieuwe oplossingen, of innovatieve aanpak verdienen hierbij serieuze aandacht.

Ook het bedrijfsleven zal gestimuleerd worden om maatregelen te nemen, eventueel gekoppeld aan effecten op de woningvoorraad. Zo kunnen grote platte daken op bedrijventerreinen ingezet worden voor de opwekking van zonne-energie (zoals de zonnehub op het dak van de Rabobank), of kunnen een functie krijgen bij de wateropvang tijdens hevige regenval. Inwoners kunnen dan mede investeren, om zo te profiteren van duurzame maatregelen. De gemeente en Duursaam Etten-Leur kunnen dit faciliteren en ondersteunen.

Een effectief beleid voor leegstand en vrijkomende agrarische gronden

D66 vindt dat er vooral ingezet moet worden op stadsvernieuwing en transitie van leegstaand vastgoed (bijvoorbeeld winkels en kantoren).

Tevens is een beleidsplan tegen leegstand van bedrijfspanden van belang. Een leegstandsfonds kan helpen om verpaupering tegen te gaan en locaties te herontwikkelen.

Met betrekking tot vrijkomende agrarische bestemmingen (VAB's) staat D66 Etten-Leur open voor een breed palet aan mogelijkheden voor herbesteding, mits passend in het karakter van ons buitengebied. Voorbeelden hiervan zijn woonbestemmingen, aan de agrarische sector gerelateerde bedrijvigheid zoals bijvoorbeeld mini-campings, bed en breakfast, of andere recreatievormen, of hobbyboeren.

Duurzaam gebruik van buitengebied door een goede balans tussen natuur en agrarische bedrijvigheid

Het buitengebied van Etten-Leur is waardevol. Er is een goede balans tussen natuur en agrarische bedrijven. Ook vinden we het belangrijk om initiatieven voor uitbreiding van recreatieve fiets- en wandelroutes door het buitengebied te stimuleren. D66 Etten-Leur hecht veel waarde aan deze mix; deze moeten behouden blijven. Agrarische bedrijvigheid en natuur dienen in goede samenhang aanwezig te zijn in ons buitengebied. Dit is een belangrijk uitgangspunt voor de Omgevingsvisie.

Duurzaam en efficiënt grondgebruik

D66 Etten-Leur hanteert het uitgangspunt 'inbreiding gaat voor uitbreiding'. Als met inbreiding en herontwikkeling niet voldaan kan worden aan de vraag naar nieuwe

woonlocaties, dan pas wordt gekeken naar een passende nieuwe woonbuurt aan de rand van de bebouwde kom. Zo wordt voorkomen dat te gemakkelijk stukken buitengebied bebouwd zullen worden.

Een belangrijk deel van de bouwopgave kan opgevangen worden door het invullen van vrijkomende locaties. Denk hierbij aan locaties zoals die van de huidige Nobelaer en vrijkomende schoollocaties zoals het Carillon. Ook liggen hier goede kansen voor stads/dorpvernieuwing, waarbij ook de balans groen en steen in sommige wijken hersteld kan worden.

D66 Etten-Leur staat open voor nieuwe woonvormen en oplossingen om op de beperkte grond toch voldoende woningen te kunnen bouwen, met respect voor omgeving.

In kader van de werkgelegenheid vindt D66 dat de huidige bedrijventerreinen op dit moment nog voldoende mogelijkheden voor economische groei hebben.

Etten-Leur blijft groen (ruimtelijke kwaliteit en klimaatadaptatie)

D66 Etten-Leur blijft zich inzetten tegen verdere verstening en voor vergroening van het stedelijk gebied. We zullen inwoners blijven stimuleren om stenen tuinen om te zetten in groene tuinen. Ook het aanleggen van groene daken en geveltuintjes kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan minder opwarming binnen de bebouwde kom en een betere waterbeheersing. Hiertoe streven we naar een goede samenwerking met natuurorganisaties en het waterschap. Dit komt ten goede van de waterhuishouding van de gemeente, en kan tevens voordelen van kosten ten aanzien van riolering en waterzuivering met zich meebrengen.

Vergroening gaat hand in hand met bewustwording van natuur en milieu. D66 Etten-Leur blijft dan ook initiatieven ondersteunen zoals het biologisch tuinieren bij de volkstuintenvereniging en bij scholen. Ook het natuuronderhoud in het buitengebied en het aanleggen van voedselbossen en plukroutes zal worden ondersteund en gefaciliteerd. Initiatieven voor stadslandbouw van inwoners of organisaties moeten een kans krijgen.

Duurzame energie

D66 Etten-Leur zal initiatieven van bedrijven, organisaties of inwoners tot duurzame energieopwekking stimuleren en faciliteren. Samenwerking is hierbij het sleutelwoord. Gedacht kan worden aan het aanleggen van zonnepanelen op de geluidswal van de rijksweg in samenwerking met Rijkswaterstaat, of het zoeken naar mogelijkheden voor de aanleg van één of meerdere zonneparken op braakliggende terreinen, of niet gebruikte agrarische gronden. Uiteraard dient dit zo goed mogelijk landschappelijk ingepast te worden. Maar ook voor andere ideeën staat D66 Etten-Leur open, zoals bijvoorbeeld warmteopwekking via het wegennet. Dergelijke ideeën kunnen worden ingebracht door een meerjarige prijsvraag, met de bedoeling de ideeën daadwerkelijk tot uitvoering te brengen.

Bedrijventerreinen, duurzaam en innovatief

D66 Etten-Leur staat voor een innovatieve economische ontwikkeling. Innovatieve bedrijven hebben onze voorkeur, zodat Etten-Leur zich op dat gebied kan onderscheiden. De economische toekomst van Etten-Leur ligt wat D66 Etten-Leur in het werken naar een circulaire economie.

Behalve een goede bereikbaarheid en beschikbaarheid van geschikte medewerkers is een schone, groene en duurzame uitstraling van belang voor het aantrekken van nieuwe bedrijven. Met de ondernemers moeten goede afspraken gemaakt worden voor het gemeenschappelijk beheer van de bedrijventerreinen.

Hierbij stimuleren wij de duurzaamheid van bedrijven. Er liggen nog kansen; bedrijven kunnen samenwerken om energievoordelen te behalen door bijvoorbeeld restwarmte van elkaar te gebruiken. D66 Etten-Leur is voorstander van een actieve rol van de gemeente om zo'n samenwerking te stimuleren. Maar ook het stimuleren van innovaties binnen de bedrijven. Samen met de ondernemers willen we verder verkennen wat de mogelijkheden zijn voor duurzame bedrijventerreinen, op het gebied van onder meer logistiek, circulaire economie en kringlopen van energie.

Duurzame mobiliteit

Het goed kunnen reizen binnen onze gemeente en daarbuiten vindt D66 een belangrijke voorwaarde voor de ontplooiing en het functioneren van haar inwoners. Dit vraagt om goede en veilige wegen voet- en fietspaden.

De komende jaren zet D66 vooral in op duurzame, schone mobiliteit. Van goed openbaar vervoer tot het stimuleren van het fietsgebruik en elektrisch rijden of andere vormen van duurzame verbrandingsmotoren zoals waterstof. D66 Etten-Leur wil initiatieven op dit gebied stimuleren en de ruimte geven.

D66 Etten-Leur wil dat op korte termijn de verdere aanleg van een goed netwerk van oplaadpunten voor elektrische auto's ter hand wordt genomen. De gemeente geeft het voorbeeld, door aanschaf van elektrische auto's of in ieder geval wagens die voldoen aan de hoogste duurzaamheidsnorm (bijvoorbeeld ook rijden op waterstof).

Openbaar vervoer zowel binnen de gemeente als naar de regio dient behouden en waar nodig versterkt te worden voor de verschillende doelgroepen. Zo dient de buurtbuslijn de wijken met de bedrijventerreinen te verbinden.

Het fietsgebruik (ook elektrisch fietsen) zal D66 stimuleren door het goed onderhouden en uitbreiden van fietsverbindingen, zowel binnen de bebouwde kom als naar de omliggende gemeenten. Uitbreiding van snelfietspadennet in de regio komt tegemoet aan elektrisch fietsen, en kan een stimulans zijn om vooral op de fiets naar het werk te gaan en het autogebruik te verminderen.

Behoud van de gratis bewaakte fietsenstallingen bij het station en in het centrum en goede stallingsmogelijkheden bij belangrijke bushaltes en de (wijk)winkelvoorzieningen vinden wij noodzakelijk. Voor elektrische fietsen en scooters moeten er bij de stallingsmogelijkheden ook oplaadmogelijkheden komen.

Afval bestaat niet

Duurzaamheid is gebaat bij een circulaire economie, die uitgaat van hergebruik van afval voor nieuwe producten. D66 Etten-Leur ondersteunt dit en heeft over afvalinzameling een helder standpunt: goed scheiden moet gestimuleerd en beloond worden, waardoor inwoners en bedrijven merken dat goed scheiden ook leidt tot kostenverlaging.

Etten-Leur is al goed op weg, maar extra stappen kunnen gezet worden. Er liggen ook mogelijkheden om restafval via wijkgeplaatste ondergrondse containers in te zamelen. Plastic, drankkartons en blik zouden dan huis aan huis opgehaald kunnen worden; de ondergrondse perscontainers zijn dan niet meer nodig. Zo worden de afvalstromen die geld opleveren en die goed recyclebaar zijn aan huis opgehaald. Dit helpt ook de ergernis van wegwaaiende plastic zakken te voorkomen.

Op de al goed ingerichte milieustraat zou verder gekeken kunnen worden naar reststromen die goed verwerkbaar zijn en daardoor ook onbetaald aangeboden kunnen worden. D66 ziet ook een kans in 'afvalmilieustraatjes' in de openbare ruimte en de winkelcentra, zodat blik, plastic en papier gescheiden kan worden van restafval.

D66 Etten-Leur vindt dat er meer aandacht en mogelijkheden moeten komen voor het inleveren van luiers, olie en vetten. Meer bewustwording en barrièrevermindering zal leiden tot betere gescheiden inzameling.

Ook verdient het aanbieden van afval door verenigingen en welzijnsorganisaties de aandacht. Bezien kan worden op welke wijze zij profijt kunnen hebben van het gescheiden aanbieden van hun afval.

Doelstelling

2. Bouwen en wonen naar behoefte.

Voldoende aanbod voor diverse doelgroepen

De nieuwste gegevens over de vraag naar woningen in de regio laten zien dat de komende jaren nog flink gebouwd moet worden in de regio. Ook in Etten-Leur is er een grote bouwopgave om aan de vraag van onze inwoners en mensen die hier werken te kunnen voldoen.

Nieuwe woningen dienen te passen bij de vraag en behoefte vanuit de samenleving, met oog voor de ontwikkelingen van samenstelling van huishoudens op de lange termijn. Op basis van de huidige inzichten ondersteunt D66 Etten-Leur het extra stimuleren van de volgende segmenten:

- woningen voor senioren en starters;
- woningen in de middeldure huur- en koopsector;
- kleinere woningen voor één- en tweepersoonshuishoudens, zowel voor jongeren, gebroken huishoudens, als voor ouderen;
- meer gelijkvloerse woningen, zowel grondgebonden als appartementen.

Niet alleen door nieuwbouw, maar eventueel ook door het splitsen van grote woningen in twee, of meer wooneenheden kan aan deze doelstelling worden voldaan.

Samenwerking van de gemeente met de woningcorporatie en beleggingsorganisaties is belangrijk voor het realiseren hiervan. Samen zal bezien worden in elke mate en waar het beste de goedkopere en middeldure huurwoningen gerealiseerd kunnen worden.

CPO en bijzondere woonvormen

D66 vindt dat CPO (Collectief Particulier Opdrachtgeverschap) en bijzondere woonvormen (zorgwoningen, biologisch wonen, duurzame kleine woningen) de ruimte moeten krijgen.

Extra aandacht dient gegeven te worden aan de mogelijkheden voor wooncombinaties waarbij mantelzorg op een goede wijze mogelijk wordt gemaakt.

Senioren

Ouderen blijven steeds langer thuis wonen. Daar willen we op inspelen door initiatieven als Wonen met Gemak te ondersteunen en de ruimte te geven om mensen te helpen hun woningen toekomstbestendig te maken.

D66 vindt het belangrijk om het langer thuis blijven wonen te stimuleren met bijvoorbeeld een 'blijverslening'; een lening voor ouderen om (bouwkundige) maatregelen te nemen om langer zelfstandig in de eigen woning te kunnen blijven wonen.

Doelstelling

3. Een veilige, woon-, werk- en leefomgeving.

Veilige woonomgeving in samenwerking met inwoners, bedrijven en organisaties

D66 Etten-Leur vindt het zorgen voor veilige omgeving een gezamenlijke inspanning van gemeente, inwoners, verenigingen, organisaties, onderwijs en ondernemers. Juist door goede samenwerking kunnen we Etten-Leur veilig houden en veiliger maken.

Goede samenwerking tussen de buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) en de wijkagent, het jeugd- en jongerenwerk en het welzijnswerk is van belang. Dit geldt ook voor samenwerking met bijvoorbeeld veiligheidsdiensten.

Sociale veiligheid in de wijken is niet alleen een zaak van de gemeente, maar ook van de inwoners. Initiatieven als buurtpreventie en buurt-whatsapp groepen verdienen gesteund, gefaciliteerd en versterkt te worden.

Waakzaamheid en zorg dragen voor een schone wijk en het weghalen van sociaal onveilige plekken door bijvoorbeeld overdadige beplanting in tuinen kunnen door wijkbewoners zelf aangepakt worden.

Om veiligheid te garanderen, of een overlastsituatie in het openbare gebied, of wijk aan te pakken, zijn we in beginsel voorstander van alle beschikbare middelen mits deze met respect voor de privacy worden ingezet.

D66 is voorstander van legalisering van de wietteelt, om op die wijze voor- en achterdeur van de coffeeshop te reguleren. Een goed toezicht kan helpen om kwaliteit te bewaken en criminaliteit rond de softdrugs tegen te gaan. Juist om die reden zou de coffeeshop in Etten-Leur open moeten blijven.

Doelstelling

4. Een schoon en goed onderhouden openbaar en buitengebied.

Gedeelde verantwoordelijkheid voor behoud van goed kwaliteitsniveau openbaar gebied

Het openbare gebied is de plek waar de inwoner als eerste het effect van de gemeentelijke politiek ziet. Het openbare gebied bepaalt voor een deel de waarde van de huizen, de veiligheid op straat en de sociale cohesie in een wijk. Het spreekt dan ook voor zich, dat D66 Etten-Leur voor een goed onderhoud van het openbare gebied is. Dit willen we bereiken samen met inwoners en bedrijfsleven. Inwoners kunnen een belangrijke rol spelen bij het onderhoud van het groen in de bebouwde kom. Er moet voldoende geld beschikbaar zijn om samen met onze inwoners de kwaliteit van ons openbaar gebied zo hoog mogelijk te houden.

Het onderhoud van wegen en fiets-/voetpaden zullen we doorzetten op de wijze waarop het nu gebeurt. In goede samspraak met belanghebbenden zullen de in slechte staat verkerende wegen en fiets-voetpaden in wijken en op bedrijfsterreinen aangepakt worden. Hergebruik van materialen moet daarbij het uitgangspunt zijn vanuit duurzaam gebruik en kostenbeheersing.

D66 blijft tegenstander van grootschalige intensieve veehouderijen en vindt dat duurzame en kleinschalige (familie)bedrijven de ruimte moeten krijgen om te blijven voortbestaan.

De glastuinbouw op de daartoe aangewezen plaatsen moet goed landschappelijk ingepast worden met een minimum van lichtvervuiling. Nieuwe ontwikkelingen in het buitengebied dienen op een aanvaardbare wijze ruimtelijk ingepast te worden.

4. Leven

Maatschappelijke ondersteuning | Gezondheidszorg | Onderwijs | Voor- en naschoolse voorzieningen | Werk en inkomen | Kunst, sport en cultuur | Recreatie en toerisme | Wijken.

Te behalen doelstellingen

1. **Vertrouwen in de eigen kracht van de inwoners**
2. **Een open en dynamische samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen.**
3. **Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.**
4. **Regionaal denken en handelen.**

Wat gaan we daarvoor doen?

In het sociale beleid gaat D66 Etten-Leur uit van de kracht van het individu. Mensen moeten zich weer kunnen handhaven, zo mogelijk zonder hulp. Het sociale beleid is dan een steuntje in de rug voor inwoners die dat nodig hebben om hun plek in de samenleving te vinden.

De gemeente heeft ook een rol voor de meest kwetsbaren die zonder hulp op diverse levensgebieden niet kunnen meekomen. Als permanente steun nodig is om deel te kunnen uitmaken van de gemeenschap moet dat te allen tijde mogelijk zijn. Dit betekent dat de overheid het voor iedereen mogelijk moet maken deel te kunnen nemen aan de samenleving.

Zorg en welzijn zullen belangrijker worden in de komende jaren, mede omdat de inwoners steeds ouder worden. Behoud van goede voorzieningen, aangevuld met nieuwe (innovatieve) oplossingen voor de zorgsector, is voor ons een uitgangspunt.

Doelstelling

1. **Vertrouwen in de eigen kracht van de inwoners**

Een WMO-beleid dat uitgaat van de eigen kracht van de mensen en dat ook een steun in de rug kan zijn voor degene die het niet alleen redden

De uitvoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) is met de decentralisatie overgegaan naar de gemeente. D66 vindt het noodzakelijk dat de verschillende onderdelen van het sociaal domein worden “ontschot”. Dit wil zeggen dat we willen bereiken, dat de verschillende aandachtsvelden in samenhang en onderlinge afstemming worden uitgevoerd.

Hierbij is een belangrijke taak weggelegd voor de teams waarin diverse disciplines met elkaar samenwerken. Deze wijkteams bespreken de sociale problemen die worden gesignaleerd, en bepalen welke disciplines bij welke kwestie betrokken moeten blijven. Uitgangspunt is: maatwerk. D66 Etten-Leur wil de wijkteams verder versterken.

D66-Etten-Leur gaat voor de beste zorg. Hierbij gaan we uit van de eigen kracht van de inwoner. D66 gaat ervan uit dat men niet te snel een beroep hoeft te doen op sociale voorzieningen, maar dat inwoners eerst eigen ‘hulpbronnen’ in de omgeving inzetten.

Wanneer de eigen hulpbronnen van een inwoner niet afdoende blijken, kan men een beroep doen op gemeentelijke voorzieningen. Het persoonsgebonden budget is een goede oplossing om mensen met een zorgvraag te helpen. De inwoner kan en mag de voorzieningen naar eigen inzicht inzetten.

D66 begrijpt dat het voor sommige inwoners moeilijk is om zorg zelf in te kopen. Deze inwoners mogen geholpen worden met keuzes bij het aanvragen van hulp en zorg. Hierbij geldt dat vrijwilligheid het uitgangspunt is. D66 wil dat er actief gezocht wordt naar inwoners in dergelijke situaties. Hier ligt een taak voor de gemeente om de personen die deze hulp nodig hebben in beeld te krijgen.

Uitbreiding en versterking van beleid voor vrijwilligers en mantelzorg

D66 vindt dat de participatiesamenleving de juiste manier is om de zorgvrager te ondersteunen en tegelijk te stimuleren. D66 vindt het belangrijk dat dit op een sociale manier gebeurt.

D66 staat voor een passende ondersteuning voor mantelzorgers. Het is nodig goed inzicht te hebben in wie er mantelzorger zijn. Dat doet de gemeente in samenwerking met de partners in de sociale zorg. Ondersteuning kan zijn het aanbieden van cursussen en eventuele financiële tegemoetkoming of mentale ondersteuning. D66 Etten-Leur zal zich daar ook de komende periode hard voor maken.

Doelstelling

2. Een open en dynamische samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen.

Racisme en discriminatie zijn onacceptabel

Racisme en discriminatie zijn in Etten-Leur onacceptabel. Iedereen in Etten-Leur is gelijkwaardig, ongeacht je etnische afkomst, religie, beperking, gender, seksuele voorkeur, leeftijd of opleiding. D66 staat voor het jezelf kunnen zijn, zoals dat ook is opgenomen in de richtingwijzers.

LHBTI

Etten-Leur is een plaats die nog niet voorop loopt als het gaat om acceptatie van LHBTI-personen (lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, intersekseconditie). Helaas voelen LHBTI-personen zich daardoor niet altijd geaccepteerd en veilig. D66 wil de achterstanden op dit gebied op zijn minst inlopen en ervoor zorgen dat Etten-Leur actief uitdraagt dat iedereen zichzelf mag en kan zijn. Hierbij moet gedacht worden aan het aansluiten bij de initiatieven zoals die zijn ontwikkeld door het ministerie van OCW en COC.

Onderwijs; een breed en bereikbaar aanbod

Goed onderwijs is de basis waarop een individu zich verder kan ontwikkelen. Onderwijs dient voor iedereen kansen te bieden. Als onderwijspartij wil D66 dat Etten-Leur zijn regionale functie voor het primair- en voortgezet onderwijs in de komende jaren zal behouden. D66 zal zich inspannen om dat aanbod zo laagdrempelig en eenvoudig mogelijk bereikbaar te maken voor kinderen uit Etten-Leur, als een specifiek aanbod niet aanwezig is. Dit in samenspraak met de scholen in de regio, met de intentie om speciaal onderwijs breder in te zetten dan nu gebeurt. Daarvoor kunnen meer middelen worden ingezet.

Met de bouw van de laatste brede school in de Grauwe Polder is heel Etten-Leur voorzien van een brede school. Er is meer uit deze scholen te halen door meer functies te koppelen aan de brede school.

Dat het primair onderwijs een deel van de taken wil uitvoeren op het gebied van integratie van kinderen met een verblijfsstatus is prijzenswaardig.

Het versterken van het volwassenenonderwijs kunnen we als gemeente alleen doen door samen te werken met partners. Met het Werkplein wil D66 stimuleren dat inwoners die langdurig werkeloos zijn, of een arbeidsbeperking hebben gemakkelijker kunnen worden om- of bijgeschoold.

Verbinding tussen onderwijs en bedrijven versterken

Voor D66 Etten-Leur is het uitgangspunt een leven lang leren. Er moet dan ook dat vooral worden geïnvesteerd in de kennis en kwaliteiten van mensen. Zo kan iedereen een interessante werknemer zijn voor onze ondernemers. Dat geldt voor zowel de jongere als de oudere werkzoekende. Samen met het bedrijfsleven zouden hier programma's voor ontwikkeld moeten worden.

D66 Etten-Leur kent de gemeente een actieve rol toe om MKB-ondernemingen en scholen bij elkaar te brengen. Geef onze jeugd een kans en zorg voor stageplekken. Uiteindelijk moeten ze het zelf doen, maar de gemeente kan hierin wel een duidelijke boodschap uitdragen.

Kunst, cultuur en sport als verbindende factor in onze samenleving

Kunst, cultuur en sport zijn voor D66 Etten-Leur belangrijke pijlers van de samenleving. Het grootste deel van het verenigingsleven vindt hierin plaats.

Niet alleen de gezondheid is een reden om sportvoorzieningen en -verenigingen op peil te houden het zorgt er ook voor dat we met elkaar verbonden blijven. Voor D66 Etten-Leur is sport het smeermiddel voor de Etten-Leurse samenleving. De participatie in de sport kan verhoogd worden door het vrijwilligerswerk te ondersteunen, of faciliteren. Meer ruimte geven aan de verenigingen om zich verder te ontplooiën in topsport, of breedtesport is van belang.

In Etten-Leur hebben we goede sportvelden en sportvoorzieningen waaronder een nieuw zwembad in aanbouw. D66 wil deze voorzieningen graag behouden en bereikbaar laten zijn voor iedereen.

In de komende raadsperiode zal D66 zich inspannen om de verenigingen verder te versterken door samenwerking tussen sportverenigingen te stimuleren en, waar mogelijk, ook meer zaken in eigen beheer te geven.

D66 Etten-Leur wil meer kinderen aan het sporten krijgen en in aanraking brengen met cultuur. Dit willen we bereiken door sportverenigingen en culturele instellingen te betrekken bij het onderwijs. Sportverenigingen en culturele instellingen kunnen worden geactiveerd om meer jeugdleden te trekken door vouchers te verdelen onder de jeugd.

Een belangrijke opgave is ook om ouderen in onze gemeente aan het sporten en bewegen te krijgen. Hiervoor is samenwerking met de partners in de wijken en ouderenzorg van belang. Sportverenigingen kunnen investeren in speciale beweeg- en sportprogramma's voor ouderen. De buurtsportcoaches kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. De gemeente heeft daarin een faciliterende rol.

D66 Etten-Leur wil inwoners zoveel mogelijk betrekken bij kunst en cultuur. Kinderen kunnen al vanaf jonge leeftijd zoveel mogelijk met kunst en cultuur in aanraking komen,

zodat ze al vroeg een eigen en zelfstandige manier van oordeelsvorming, of creativiteit kunnen ontplooiën.

Met nieuwbouw van de Nieuwe Nobelaer heeft Etten-Leur een mooi nieuw cultureel centrum, bestaande uit een theater, een bibliotheek, muziek-, dans- en cultuureducatie en repetitieruimtes. D66 Etten-Leur vindt het belangrijk dat het culturele centrum optimaal gebruik wordt. Het cultuuraanbod op de scholen kan ondersteund worden vanuit de Nieuwe Nobelaer. Dit kan gestimuleerd worden door vouchers te verstrekken aan de jeugd, om zelf keuzes te maken in het cultuur- en kunstaanbod. Amateurkunst op alle gebied moet volgens D66 ook ruimte krijgen om zich te presenteren in de Nieuwe Nobelaer.

De samenwerking tussen verschillende kunst- en cultuurinstellingen kan verbeterd worden. Dit willen we stimuleren via subsidieverlening. Er kan bijvoorbeeld een subsidie verleend worden onder voorwaarde dat het evenement breder wordt gemaakt door met meer instellingen samen te werken. Hierbij kan gedacht worden aan een gezamenlijke agenda, docentenuitwisseling of gebruik maken van dezelfde podia. Bovendien zijn grotere evenementen aantrekkelijker voor bedrijven, omdat er een grotere groep mee bereikt kan worden.

Doelstelling

3. Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Betere samenwerking(en daardoor ook integratie) van jeugdzorg in het onderwijs en betere afstemming van de jeugdzorg met relevant regionaal beleid

Voor D66 geldt als uitgangspunt dat er geen verslechtering mag plaatsvinden binnen de jeugdzorg. D66 vindt het belangrijk, dat er wordt geïnvesteerd in vroegtijdig signaleren en voorlichten van kinderen en hun ouders.

We zijn ons er van bewust dat niet alle jeugdzorgproblemen kunnen worden opgelost met vroeg signalering en voorlichting. De oplossing en de afschaling in de zorg moeten altijd bespreekbare onderwerpen zijn. D66 Etten-Leur is voorstander van passende hulp waar mogelijk in de eigen omgeving dicht bij huis.

Het passend onderwijs is ingevoerd. Door de decentralisatie van de jeugdzorg ontstaat er een kans om vroegtijdig problemen bij kinderen op te pakken. Hierbij geldt dat er een goede samenwerking moet plaatsvinden tussen gemeente en het onderwijs. Ook in dit geval is het ontschotten (integraal werken) een belangrijk thema.

Het bieden van kansen voor iedereen is voor D66 een belangrijke thema. We willen daarom dat schooluitval geminimaliseerd wordt. Elk jongere moet een startbewijs kunnen halen, om deel te nemen aan de arbeidsmarkt. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente, de jeugdzorg en de onderwijsinstellingen.

Naast een goede jeugdzorg vindt D66, dat de stem van de jeugdige gehoord moet worden in nieuw te maken beleid als dat invloed heeft op jongeren. D66 Etten-Leur zal stimuleren dat jongeren bevroegd worden en dat hun ideeën, of gedachten terug te vinden zijn in een beleidsstuk.

Verwarde personen vroegtijdig in beeld krijgen en begeleiden

We zien een toename van verwarde personen in de gemeente. Het op tijd in beeld krijgen en op de juiste manier ondersteunen van deze mensen is van belang. D66 wil dat er eerst alles aan gedaan is om de inwoner zelfstandig naar zorg te begeleiden. Het signaleren van inwoners die een risico voor zichzelf of de omgeving vormen is een taak die de gemeente niet alleen kan oplossen. Hierbij is steun van partners (zoals de GGZ) essentieel.

D66 Etten-Leur zal het accent leggen op het signaleren en zich inzetten voor een betere samenwerking tussen partners en individuele inwoners. D66 is realistisch en vindt dat in uitzonderlijke gevallen zo snel mogelijk noodzakelijke actie moet worden ondernomen.

Preventief handelen bij roken, alcohol en andere verslavende middelen

D66 gaat voor een gezonde gemeente. Daarbij hoort beleid dat aan de ene kant alcohol, roken en andere verslavende middelen ontmoedigt, en aan de andere kant inwoners de mogelijkheid biedt om gemakkelijk gezonde keuzes te maken.

Voor D66 geldt dat een ieder die (overmatig) drugs gebruikt er één te veel is. D66 wil in de komende raadsperiode inzetten op het drastisch naar beneden krijgen van het gebruik van middelen als GHB, XTC, en dergelijke. D66 denkt dat dit bereikt kan worden door het vroegtijdig signaleren van gebruik en samenwerking tussen zorginstellingen en maatschappelijke partners. Ten aanzien van drugs en alcoholbeleid vindt D66, dat vooral ingezet moet worden op preventie

Laag geletterdheid en digibeten

Laag geletterdheid kan zorgen voor uitsluiting. Het vinden van de juiste zorg of correspondentie met instanties kan bemoeilijkt worden. In alle communicatie moet zo veel mogelijk rekening gehouden worden met laag geletterdheid.

D66 zal zich inspannen om het taboe van laag geletterdheid of analfabetisme te doorbreken. Dit kan onder meer door erkenning en het verwijzen naar de bestaande hulpmiddelen omtrent laag geletterdheid.

D66 is zich er van bewust dat kennis en toegang tot digitale middelen vaak als vanzelfsprekend wordt gezien. Er moet zoveel mogelijk rekening gehouden worden met inwoners die geen, of weinig toegang hebben tot, of kennis hebben van digitale middelen.

Werk en inkomen voor iedereen

Uitgangspunt van onze gemeente is: werk boven inkomen. Daar sluit D66 Etten-Leur zich volledig bij aan.

Mensen die niet direct een betaalde baan kunnen vinden, moeten geholpen worden door activeren en stimuleren. Iedereen moeten uitgedaagd worden om zichzelf op de één of andere manier maatschappelijk in te zetten, bij voorkeur op basis van eigen kracht. Volgens D66 Etten-Leur kan dit alleen op vrijwillige basis en zonder dat dit ten koste gaat van reguliere arbeidsplaatsen. Mensen die onvrijwillig aan de kant staan vinden wij niet acceptabel.

Wanneer een inwoner van Etten-Leur door tijdelijke inkomensproblemen hulp nodig heeft, dan vinden wij dat die hulp geboden moet worden. Etten-Leur heeft een humaan minimabeleid. D66 Etten-Leur wil dit voor de toekomst behouden.

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Wij streven naar economische zelfstandigheid voor zoveel mogelijk mensen. Mensen zijn niet gelijk, wèl

gelijkwaardig. Wij vinden het vanzelfsprekend om welvaart met elkaar te delen. D66 wil dat zoveel mogelijk mensen meedoen in het maatschappelijk en economisch proces, want daar worden we allemaal beter van. De gemeente kan dit ondersteunen en initiatieven de ruimte geven. D66 Etten-Leur neemt graag het initiatief, of werkt mee aan een experiment met het basisinkomen.

Om te voorkomen, dat mensen in financiële problemen komen, zijn wij van mening, dat er voldoende aandacht moet zijn voor budget beheer en de inzet van budgetcoaches. Wanneer het toch uit de hand gelopen is, dan volgt er snel ingrijpen door schuldhulpverlening. Teveel mensen vallen na een schuldhulpverleningstraject terug in nieuwe financiële problemen. Hierom is het nodig om mensen een langere tijd te volgen en te begeleiden, zodat terugval beter voorkomen kan worden.

Doelstelling

4. Regionaal denken en handelen.

Economische ontwikkeling; duurzaam en sociaal

Bij een duurzame toekomst gaat het niet alleen om het milieu of het 'vergroenen' van de economie, maar juist ook om de economische en sociale aspecten. Deze aspecten beperken zich niet tot de gemeentegrens en dienen dus regionaal benaderd te worden. Als het economisch goed gaat met Etten-Leur en de regio zullen er minder mensen werkloos zijn.

D66 heeft de volgende doelstellingen die allen een regionale benadering verdienen:

- o werken aan een circulaire economie in 2040;
- o vergroenen van bedrijventerreinen;
- o extra aandacht voor versterking toerisme en recreatie;
- o versterking van de winkelcentra en daarmee de detailhandel;
- o aantrekken, stimuleren en versterken van werkgelegenheid, met aandacht voor onze ondernemers;
- o makkelijker maken om mensen die aan de zijlijn staan (tijdelijk) te laten participeren.

Regionaal afstemmen van duurzame economische ontwikkelingen.

De economische toekomst van Etten-Leur ligt wat D66 Etten-Leur betreft in het werken naar een circulaire economie. Een economie waarin er geen afval bestaat en dus alleen maar grondstoffen. De focus ligt op het gebruik en niet op het bezit en met zo min mogelijk energiegebruik, waarbij die energie duurzaam wordt opgewekt. Dat is een opgave die Etten-Leur niet alleen kan, daarvoor moet samengewerkt worden in West-Brabant. D66 is voorstander van samenwerking tussen de gemeenten om een circulair innovatieprogramma te maken en uit te voeren. In het programma moeten de 5 O's worden betrokken omdat de overheid dit niet alleen kan bereiken.

Bij werkgelegenheid en dus de bedrijvigheid in Etten-Leur dient rekening gehouden te worden met de veranderende samenstelling van onze inwoners. Een goede afstemming tussen vraag en aanbod verdient permanente aandacht.

Toerisme en recreatie; stimuleren van samenwerking

D66 wil werk maken van versterking van recreatie en toerisme, op een manier die bij het karakter en ondernemers van Etten-Leur past. Toerisme en recreatie zijn namelijk een mogelijke banenmotor voor de toekomst. Toerisme en recreatie kan tevens mensen met elkaar in verbinding brengen.

Etten-Leur en de regio hebben de toerist, cultuurliefhebber en de recreant veel te bieden. D66 Etten-Leur wil dat er meer geïnvesteerd wordt in samenwerking met en tussen ondernemers in de horeca, de detailhandel en de musea. D66 wil het aantal overnachtingen en bezoeken aan Etten-Leur verhogen. Ook het aanleggen van aantrekkelijke fiets- en wandelroutes in en rond Etten-Leur zullen een bijdrage leveren aan de aantrekkelijkheid van onze gemeente. D66 is bereid hierin extra te investeren in gezamenlijkheid met de belanghebbenden.

Detailhandel; ruimte voor nieuwe concepten

Ooit was Etten-Leur de gemeente met het eerste overdekte winkelcentrum van Nederland. Voor de aantrekkelijkheid van Etten-Leur is het van belang dat we goede winkelgebieden houden en waar mogelijk versterken. D66 staat voor het compact houden van onze belangrijkste winkelcentra en het aantrekkelijk houden van de regionale functie van ons centrumgebied.

Samenwerking met de detailhandelsverenigingen en het MKB is nodig om de aantrekkelijkheid en belevingswaarde te behouden en te vergroten. D66 Etten-Leur vindt dat de regelgeving eenvoudig en daarmee goed handhaafbaar moet blijven. We zullen meewerken aan het creëren van ruimte voor nieuwe innovatieve concepten.

<<<

Verkiezingsprogramma D66 Etten-Leur 2018-2022

verantwoording

Het verkiezingsprogramma is tot stand gekomen met de inbreng van de leden. Tijdens een startbijeenkomst met de leden van de afdeling Etten-Leur / Moerdijk op 26 januari 2017 zijn inhoudelijke aandachtspunten verzameld voor het nieuwe programma. Deze inbreng heeft de programmacommissie verwerkt tot doelstellingen. Deze zijn in juni 2017 met de leden besproken.

In juli 2017 is het eerste werkexemplaar verspreid onder de leden, en zijn de hoofdlijnen van het programma besproken met de leden. Dit heeft geleid tot rangschikking van doelstellingen. Op basis hiervan heeft de programmacommissie het concept verkiezingsprogramma opgesteld. Met inachtneming van een aantal aanpassingen is het verkiezingsprogramma vastgesteld in de Ledenvergadering van 7 december 2017.

De programmacommissie is gestart met een brede samenstelling. Ook leden uit de gemeente Moerdijk (Geert Wiers en Lieke van Beers) en Rucphen (Ben Duurkoop) hebben mee gediscussieerd over de eerste versies van het verkiezingsprogramma. Dit met de bedoeling om de basis van het programma van Etten-Leur te kunnen gebruiken voor de uitwerking van het verkiezingsprogramma voor de gemeenten Rucphen en Moerdijk.

Programmacommissie Etten-Leur:

- Huib de Korte (voorzitter)
- Ron Dujardin
- Jurriën Cerneus
- Peter Mul
- Thomas Kalis

